

Modern Problems In Language Styles And Their Solutions

Koziyeva Dilduzakhon Ilhomjon kizi

Fergana State University,

2nd year master's student, journalism specialty

Annotation

This article discusses the modern significance of language styles, their role in social life, and their scope of use. It also analyzes violations of literary language norms, stylistic inconsistencies in mass media, and expressive deficiencies observed in youth speech. The causes of these issues are examined, and practical recommendations are provided to address them.

Keywords: Language style, speech culture, literary norm, expression, analysis, communication.

Annotatsiya

Ushbu maqolada til uslublarining zamonaviy ahamiyati, ularning ijtimoiy hayotdagi o'rni va qo'llanish doirasi keng yoritilgan. Shuningdek, adabiy til me'yorlarining buzilishi, ommaviy axborot vositalarida uslubiy nomuvofiqliklar, shuningdek, yoshlar nutqida uchrayotgan ifoda kamchiliklari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada mavjud muammolarning sabablari tahlil etilib, ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Til uslubi, nutq madaniyati, adabiy me'yor, ifoda, tahlil, kommunikatsiya.

Til — millatning ma'naviy boyligi, xalqning o'zligidan darak beruvchi eng muhim belgilardan biridir. Har bir xalqning adabiy tili uning madaniy darajasi, tafakkur kengligi va ijtimoiy hayotdagi o'rnini ifodalaydi. O'zbek tili ham o'zining boy tarixiy ildizlari, rang-barang uslublari, shakllanib kelayotgan zamonaviy nutq madaniyati bilan xalqimizning faxridir. 1989-yil 21-oktabrda o'zbek tiliga davlat tili maqomi berilishi esa milliy o'zlikni anglash va tilning ijtimoiy hayotdagi nufuzini mustahkamlash yo'lida muhim burilish nuqtasi bo'ldi. Bugungi kunda tilshunoslik sohasida olib borilayotgan tadqiqotlarda nutq uslublari va ularning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Til uslublari — tilning ijtimoiy hayotda turli sohalarda qo'llanishi jarayonida shakllanadigan ko'rinishlar bo'lib, ular jamiyatning madaniy, ilmiy, siyosiy va ma'naviy taraqqiyotini aks ettiradi. Har bir uslubning o'ziga xos leksik, grammatik va uslubiy vositalari mavjud. Shu bois, nutq uslublari chuqur o'rganish, ularning qo'llanishdagi muammolarini aniqlash va bartaraf etish ilmiy va amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Afsuski, so'nggi yillarda til uslublarining adabiy me'yorlardan chetlashishi, og'zaki nutqda soddalashtirish, ijtimoiy tarmoqlarda so'z boyligining kamayishi kabi holatlar ko'zga tashlanmoqda. Bu esa tilning tabiiy boyligini, go'zalligini va ifoda qudratini zaiflashtiradi. Shu sababli, til uslublarini to'g'ri qo'llash, ularning o'zaro farqini bilish, nutqda joyida foydalanish masalalari bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borish bugungi kunning talabidir.

Ushbu maqola o'zbek tilidagi nutq uslublarining amaliy qo'llanilishida uchrayotgan muammolarni tahlil qilish, ularning sabablari va yechim yo'llarini ilmiy nuqtai nazardan yoritishga qaratilgan. Shu orqali tilimizning boy imkoniyatlarini asrash, nutq madaniyatini rivojlantirish hamda davlat tili sifatida o'zbek tilining nufuzini yanada yuksaltirishga xizmat qilish ko'zda tutiladi.

Til uslublari — bu tilning jamiyat hayotidagi turli kommunikativ ehtiyojlarga mos ravishda shakllangan ko'rinishlaridir. O'zbek tilshunosligida funksional uslublar so'zlashuv, rasmiy, ilmiy, publitsistik va badiiy turlarga bo'linadi. Har bir uslub o'ziga xos leksik, grammatik va stilistik xususiyatlarga ega bo'lib, tilning adabiy me'yorlari asosida shakllanadi. Biroq bugungi kunda til uslublarining qo'llanishida ayrim muammolar mavjud bo'lib, ular til madaniyatining pasayishiga, adabiy me'yorlarning buzilishiga olib kelmoqda.

Soʻzlashuv uslubi, odatda, kundalik hayotda, ogʻzaki muloqotda qoʻllanadi. Bu uslub tabiiylik, hissiylik, dialogiklik bilan ajralib turadi. Ammo hozirgi kunda soʻzlashuv tili fonetik va grammatik jihatdan adabiy meʼyorlardan chetlanmoqda. Masalan, sheva elementlari (“yoʻqku”, “shunaqa”, “boʻldi-da”) yoki qisqartma shakllar (“nma”) ommaviy tus olgan. Tilshunos olimlar taʼkidlashicha, soʻzlashuv tili madaniyatining pasayishi taʼlim tizimida nutq madaniyatiga eʼtiborning sustligidan dalolat beradi.

Rasmiy uslub esa davlat idoralari, qonun hujjatlari, farmonlar, arizalar va shartnomalar tili boʻlib, unda aniqlik, izchillik va tartib asosiy mezon hisoblanadi. Ammo bugungi kunda rasmiy matnlarda byurokratik qoliplarga haddan tashqari tayanish, ortiqcha takrorlar, noaniq terminlardan foydalanish kabi kamchiliklar mavjud. Masalan, “yuqoridagi mazkur qaror” kabi iboralar semantik jihatdan ortiqcha boʻlib, fikrni chalgʻitadi. Shuningdek, rasmiy matnlarda soʻzlashuv elementlarining (“iltimos, tezda javob bering”) uchrashi meʼyor buzilishiga olib keladi. Tilshunos A. Sobirov oʻzining “Oʻzbek tili stilistikasi asoslari” kitobida rasmiy uslubning meʼyoriyligini saqlashda loʻndalik va mazmuniy aniqlikning ustuvorligini alohida taʼkidlaydi.

Ilmiy uslubda esa loʻndalik, izchillik va mantiqiy bogʻlanish asosiy oʻrinda turadi. Shu bilan birga, ilmiy matnlarda xorijiy soʻzlar haddan ortiq ishlatilishi (“feedback”, “platforma”, “kontent”) oʻzbek terminologiyasining boyligini soʻndirmoqda. Bu holat ilmiy tilda milliylikning zaiflashishiga sabab boʻladi. Baʼzan ilmiy matnlarda publitsistik yoki hissiy ifodalar ham aralashib ketmoqda, bu esa ilmiy uslubning qatʼiy talablariga zid. “Uzbek Scholar” jurnalida eʼlon qilingan tadqiqotda ilmiy uslubdagi asosiy muammo — uslubiy izchillikning yetarli darajada saqlanmasligi, fikrlar oʻrtasidagi mantiqiy bogʻlanishning zaifligi ekanligi qayd etiladi.

Publitsistik uslub esa ommaga taʼsir koʻrsatish, fikr shakllantirish va axborot tarqatish vazifasini bajaradi. Bu uslubda obrazlilik, ekspressivlik va hissiylik muhim rol oʻynaydi. Ammo bugungi matbuot va internet nashrlarida sensatsionlik, eʼtibor jalb etishga qaratilgan sarlavhalar, faktlarning yuzaki yoritilishi keng tarqalgan. Masalan, “Bu voqea sizni hayratda qoldiradi!” kabi sarlavhalar mazmundan koʻra hissiyotga urgʻu beradi. Bunday holatlar publitsistik uslubning ishonchliligiga salbiy taʼsir koʻrsatadi. T. Qurbonov oʻzining publitsistik nutq boʻyicha tadqiqotida “hissiylik mazmunning oʻrnini bosmasligi kerak, u uni boyituvchi vosita boʻlishi lozim” deb yozadi.

Badiiy uslub esa tasviriylik va obrazlilik orqali estetik taʼsir uygʻotadi. Shu bilan birga, hozirgi davrda yozilgan ayrim badiiy asarlarda internet tili va soʻzlashuv unsurlari haddan ortiq kirib kelgan. “Trend”, “post”, “story” kabi soʻzlar badiiy matnda oʻzbekcha muqobillarsiz ishlatiladi, bu esa tilning goʻzalligi va tabiiyligini kamaytiradi. A. Nurmonov “Hozirgi oʻzbek adabiy tili” asarida badiiy uslubning asosiy vazifasi estetik ifoda vositalari orqali oʻquvchi tafakkuriga taʼsir koʻrsatish ekanligini taʼkidlab, oddiylashtirishga yoʻl qoʻyilmasligini uqtiradi.

Eng katta muammolardan biri — uslublararo aralashuvdir. Bugungi tahririy va ilmiy matnlarda bir necha uslub unsurlari aralash qoʻllanmoqda. Masalan, ilmiy maqolada soʻzlashuv soʻzlarining ishlatilishi yoki rasmiy hujjatda hissiy iboralarning paydo boʻlishi uslubiy betartiblikka sabab boʻladi. Bu jarayon til madaniyatining pasayishiga olib keladi.

Oʻzbek tilidagi har bir uslubning oʻziga xos qoidalari, meʼyorlari va madaniy qiymati mavjud. Ammo zamonaviy texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalarining taʼsiri ostida bu meʼyorlar asta-sekin buzilmoqda. Tilshunoslar oldida turgan asosiy vazifa — bu jarayonni tahlil qilish, uslubiy madaniyatni mustahkamlash va tilning adabiy tozaligini saqlab qolishdan iboratdir. Shu maqsadda har bir sohada, xususan taʼlim, matbuot va davlat idoralari nutq uslublariga oid meʼyorlarni kuchaytirish, yoshlar orasida til madaniyatini targʻib qilish muhim ilmiy va amaliy masala boʻlib qolmoqda.

Til – millatning eng muhim qadriyati, xalqning oʻzligini namoyon etuvchi, tarixiy va madaniy merosini asrab-avaylovchi beqiyos boylikdir. Har bir millat oʻz tilini asrab, uni rivojlantirsa, shu tilda yaratilgan adabiyot, fan, madaniyat, jurnalistika kabi sohalar ham yuksak darajada taraqqiy etadi. Oʻzbek tilining davlat tili maqomini olgani bejiz emas — bu xalqimizning oʻzligiga, mustaqilligiga, maʼnaviy kamolotiga boʻlgan hurmatining yuksak ifodasidir.

Bugungi kunda nutq uslublarini to'g'ri qo'llash, ularni o'rganish va amaliyotda samarali tatbiq etish — nafaqat filologlar, balki barcha soha vakillarining ham mas'uliyatli vazifasiga aylangan. Chunki jamiyatda madaniyat, tafakkur va ma'naviyatning yuksalishi to'g'ridan-to'g'ri nutq madaniyatining rivojiga bog'liqdir.

Shu boisdan, nutq uslublariga oid ilmiy izlanishlar, adabiy til me'yorlariga amal qilish, ommaviy axborot vositalarida tilning tozaligi va soddaligini ta'minlash bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir. Bu borada tilshunos olimlar — N. Mahmudov, A. Nurmonov, S. Karimov, Sh. Rahmatullayevlarning asarlarida ham tilni to'g'ri ishlatish, nutq uslublarining o'ziga xos xususiyatlari hamda ularning ijtimoiy hayotdagi o'rni haqida qimmatli fikrlar bayon etilgan.

Xulosa qilib aytganda, o'zbek tilining nufuzi, nutq uslublarining boyligi va jozibadorligi – bu xalqimizning ma'naviy boyligi va milliy g'ururidir. Tilga hurmat — millatga hurmatdir. Shu bois, har birimiz ona tilimizning qudratini anglab, uni har bir sohada to'g'ri, go'zal va ifodali qo'llashga intilishimiz kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Mahmudov N. O'zbek tili uslubiyati asoslari. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2013.

Nurmonov A. Til va uslub masalalari. – Toshkent: Fan nashriyoti, 2016.

Rahmatullayev Sh. O'zbek tili leksikologiyasi va uslubiyati. – Toshkent: O'qituvchi, 2008.

O'zbekiston Respublikasi "Davlat tili to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 1989 (yangi tahriri – 2020).

G'ulomova D. Nutq uslublari va ularning kommunikativ xususiyatlari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.